

— Երեքշաբթի, մարտի 20 ին, Քիֆիսի ժողովարանում հայերէն երգերի ու պարերի կոնցերտ երկրորդ կարգի, այդպիսի բաներ սարքող Կարա-Մուրադյան առաջնորդութեամբ: Խորին մասնակցողները թիւը 70-ից անց էր, իսկ հանդիսանալու հասարակութեան թիւը բազմապէս էր 30 հոգուց: Այսպէս են գնահատում հայերէն երգերի և պարերի կոնցերտ-երկրորդը, ցաւալի է:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ԱՅՈՒՆԱՐԱՆԱՐԱՆ.—Վարդ, մարտի 21-ին, տեղիս ծխական ուսումնարանները դադարեցին, պ. Տ. Տոնականեանի նախագահութեամբ և տիկ. Չամուրեան Տոնականեանի մասնակցութեամբ, կը կայանայ համերգ, որից գոյացած արդիւնքը պ. նախագահին ամբողջապէս յատկացնելու է յօգուտ գաւառիս վնասուած գիւղերի: Նոյն նպատակով տեղիս բարեփոխող ընկերութիւնն աշխատում է առաջնորդ Զատիկի ընտանեկան մի երեկոյթ սարքել: Ինչպէս լսում ենք, նոյն ընկերութիւնը մտադիր է յիշեալ երեկոյթից 1—2 շաբաթ յետոյ մի ներկայացում ևս տալ նոյն նպատակով: Տեղիս հասարակութիւնը գիտէ և պ. գաւառագետին, խնդրելով որ թոյլ տրուի իրեն հանգանակութիւն ըստ անկ յօդուտ սովորներով: Դաւառագետը իւր կողմից գիտէ և պ. նահանգագետին: Այսպէս լարել կանայք նոյնպէս պատրաստուած են իրենց լուսման նուիրելու գաւառիս վնասուած գիւղացիներին օգտին. սակայն սպասուում է այդ մասին գաւառագետի թոյլտւութիւնը:

ԳՐՈՒՄ.—Վերջապէս բաղադրված հիւանդանոց բաւարար, յատկացնելով այդ բանին 1,100 ր. տարեկան: Տնտեսներէն ստորագրութիւններ առնուցին, որ ամեն օր իրենց տներէ առաջ ջրեն և մաքրեն: Խիստ ցանկալի էր, որ ուշադրութիւն դարձնէր նաև մտավճարներին և հացթուխներին վրայ:

ՍՍԻՐԱՎԻՅ (Ջիւնիւ. գաւ.)—Այստեղից 1 1/2 վրստ հեռու գտնուում է Մարալեան անտառը մի հայաբնակ գիւղ, որ 40 տուն ծով ունի: Մարտի 13-ին, կէսօրին, այդ գիւղում հրդեհ պատահեց:

մենք իւր ձեռքը սեղմեն, ու, իւր ստորագրութիւններն օրախաղան աղաղակներով, ներքև իջաւ, կարծես նստեց և զընաց, իւր ետեկից լսելով անթիւ բարեմաղթութիւններ, նա, կարծի մէջ նշուած տեղը, զգաց, որ իւր սրտի մէջ կուտակուած են ցարդ դեռ ևս չճշտված զգացմունքներ, և դարձեալ լաց եղաւ:

Տանը նրան նորանոր ուրախութիւններ էին սպասում: Այնտեղ ընտանիքը, բարեկամները և ծանօթները մի այնպիսի համակարգական ցոյց արին, որ նրան թուաց, թէ արդարև ինքը հայրենիքին շատ մեծ օգնութիւն է հասցրել և թէ իր ընդ աշխարհումս շինէր, ով գիտէ, հայրենիքը շատ վատ վիճակի մէջ լինէր: Մի խօսքով ժողովրդի մտքովն անգամ չէր անց կիսում, թէ իւր ծառայութիւնն այսքան պիտի գնահատուի:

—Պարոններ, —ասաց նա քաղցրեղէնից առաջ:— Երկու ժամ առաջ ես վարձատրուեցայ այն բոլոր տանջանքների համար, որ վնասուած է այն մարդկանց, որոնք ծառայում են, այսպէս ասաց, ոչ թէ ձեռնադրութեան, ոչ թէ տուրքին, այլ պարտականութեան: Ես իմ բոլոր ծառայութեանս միջոցին այն սկզբունքներն եմ եղել, թէ ոչ թէ հասարակութիւնն է մեզ համար, այլ մենք հասարակութեան համար: Ես այսօր ես ամենամեծ վարձ ստացայ: Իմ ստորագրութիւնս ինձ այլևս նուիրեցին...: Ահա հաւատիկ: Ձգացուած եմ...:

Տոնական ղեմերը ղէպի այլըմը կապեցին և սկսան դիտել: —Լաւ, այլևս: —ասաց ժմբողի աղջիկը, Օլիան: —Կարծում եմ մի յի-

որին զորս անցին 9 տուն: Այդ տանտէրերը ոչինչ չեն կարողացել աղաղակել:— ոչ ցորեն, ոչ ալիւր, ոչ իրենց կահ կարասիքը և ոչ էլ գոմերում կապած ընտանի կենդանիները: Մարալեան գիւղի այդ արկածներն արդէն հարուստ չէին, իսկ հիմա կարող էր երեւակայել, թէ ինչ օրում ընկած կը լինին այդ խեղճերը: Ներկայումս նրանք պատասխարուել են իրենց համազգիւղացիներին տնտեսութեամբ լինելով, կարող ենք ասել, որ նրանց համար մի տեսակ մահ է ուրիշի ձեռքին նայելը: մանաւանդ որ դժբաղդացածներն իւրաքանչիւր ընտանիքը թողկացած է 7—8 անձից: Գիւղական շրջանում մի փոքրիկ ժողովարանութիւն եղաւ, բայց շատ պարզ է, որ այդ համաստ ժողովարանութիւնը կազմուած 50—60 ր. դժբաղդացած ընտանիքների կարեւորներին այնչափ կարող է բաւարարութիւն տալ, որչափ մի կաթիլ ջուրը հրդեհի միջոցին: Զատ ցանկալի էր, որ գտնուէին մարդիկ, որոնք այս կամ այն կերպ օգնող հանդիսանային յիշեալ դժբաղդացիներին:

ՄՆԱԿԱՆ ԳՐՈՒՄՈՒԹԻՒՆ

Եթէ անտարանք, ոչինչ են ինձ պարծանք, քանզի հոգիս ի վերայ կայ: Բայց վնաս է ինձ, եթէ ոչ անտարանք:

Պօղոս առաքելաւ

Մեղանում ինչպէս կեցողից յաճախելը, պատ պահելն ու հարողորուելը՝ այնպէս էլ քաղաղ լսելը, ասես թէ, ամբողջ տարուայ մէջ միայն կեցի մեծ-պատին է վերապահուած, և ժողովուրդն այն աստիճան ընտելացած է դրան, որ եթէ նոյնը ուր ուրեմն տեղի է ունենում արտաքին մեծ-պատին, մի արտասովոր երկոյթ է համարուում:

Բայց, եթէ քարոզն Աստուծո խօսքն է և քարոզիչը՝ նրա պատգամաւորը, ապա նա երբէք չի կարող սահմանափակուել ժամանակի մի որոշ տեղութեամբ: Առաքելաւն էլ քարոզի վերաբերմամբ տեղի ու ժամանակի խտրութիւն չէ անում: «Քարոզեմ, ասում է, զրանն. հոս ի վերայ ժամու և տարածութեամբ: Ինքն երկնային քարոզիչ Յիսուս նոյնն էր անում: «Հա-

սուն բուրի կարծէ: Ահ, ինչ հրաշալի բան է: Հայրիկ, դու այդ այլըմն ինձ տուր: Լսում եմ: Գրգռեմ...: Զատ գեղեցիկ այլըմ է:

Հաշից յետոյ Օլիան այլըմը տարաւ իւր աննակը ու պահեց սեղանի մէջ: Միւս օրը նա այլըմի միջոց հանեց աստիճանադնների պատկերներն ու ձգեց յատակի վրայ, իսկ դրանց տեղ դրեց իւր աշակերտական ընկերակիցների պատկերները: Պաշտօնական համազգեստների տեղ աղջիկներն սովորական ուսմանից բռնեցին: Գոլիան, նորին գերազանցութեան փոքրիկ որդին, հաւաքեց պաշտօնականների պատկերները և նրանց համազգեստները կարմիր ներկով ներկեց, որոնք բնի չունէին, կանաչ բնի նկարեց, մօրուք չունեցողներին—արմատազոյն մօրուք: Եւ երբ այլ ևս ներկելու բան չմնաց, պատկերների վրայից կըտրեց հանեց մարդկային նկարը, ասեղով աշքերը փոխեց ու սկսաւ պիտուրք խաղալ: Նա տեսութեամբ ստեղծելի հրաշքերով նկարը կտրեց հանեց, ամբողջ լուցկու տուփի վրայ ու տարաւ հօր առանձնասենեակը:

—Հայրիկ, արձան եմ չինել: Նայիր: Ժմբողի բարձրաձայն ծիծաղեց և, հոգեզմայլած, պինդ համբուրեց Գոլիայի թուրքը:

—Դէ, շարձճի, գնա մայրիկին էլ ցոյց տուր: Թող մայրիկը էլ մի աննէ:

III.

ԱՄԵՐԱՆՈՒՄ ԶԵՆՈՒՄ

Ամբարանցին մօտիկ երկաթուղու կայարանի առաջ դրոսում էր չորս ամուսնացած զոյգը: Երկուստեքը ձեռքը

նապաղ առ ձեռք ի տաճարին նստել և ուսուցանէին: ասում է: Եւ նա ուսուցանում էր ոչ միայն «ի տաճարին», այլև՝ «ի ժողովրդանոցին», «ի հրապարակ», «առ ծովեզերքն», «ի նաւէ», «ի լեռնին» և այլն: Այն ինչ մենք՝ նրա արժանաւոր յաջորդների անարժան յետնորդներ, քարոզում ենք ոչ թէ հանապաղ, այլ տարին միտին հինգ օր, և այն՝ անպատճառ մեծ-պատին: Այսպիսով քարոզը ոչ թէ հաւատացեալների սրտերում Աստուծո խօսքը սերմանելու մի անհրաժեշտութիւն է հանդիսանում, ոչ թէ տգէտներին «ի գիտութիւն ճշմարտութեան» բերելու և գիտուններին գիտեցածը յիշեցնելու ու լրացնելու մի ձգտումն է ներկայանում, այլ սոսկ մի փոքրիկ մտաւոր դրօսանք և դատարկ ձեռնադրութիւն, ուստի և ընդհանրապէս անցնում է առանց որեւէ հետք թողնելու:

Միւս կողմից՝ յայտնի է որ քարոզչութիւնն էլ մի երկնաձիւր պարզ կիներով՝ ամենքին չէ տրուած. և ում որ տրուած է, նրան, եթէ սիրով չէ նուիրուած գաղափարին, մի մեծ բան է պակասում, այն է՝ ս. զրքի հմտութիւն և մեր եկեղեցական մատենադարանութեան ուսումնասիրութիւն:—մի անհրաժեշտ պաշար, որ միայն տոկոս աշխատանքով է ձեռք բերուում: Ես համոզուած եմ, որ մինչդեռ մեզանում կան աշխարհականներ, որոնք մի քանի անգամ են կարողացել այդ ս. մատենարը՝ հոգեդարաններին, մանաւանդ քահանայներին մեծամասնութիւնը և ոչ իսկ թերթած ունի այն, որ ս. Դիմիտրիոս Արևապազացին «էնթիւն քահանայութեան» է անուանում, և որ միայն հոգու և հաւատի աշք է պահանջում լաւ կարգապահութիւն համար:

Այն, բառի բուն նշանակութեամբ քարոզիչ՝ մենք չունենք. և ովքեր որ մեր տկար ոյժերի վրայ վստահացած՝ բեմադրութեան ասպարէզն ենք ինչու, այդ անում ենք (զոնէ՛ ևս): ոչ այնքան բնիկ տիրապետի կարողութիւն չունենք, որքան սոսկ մի բաց տեղ ծածկելու, մի պակաս լրացնելու բարի ցանկութիւնից դրդուած: Հետեւապէս, յաճախակի կրկնուող քարոզչութիւնը ոչ միայն ժողովրդի սիրտը տակաւ առ տակաւ կը պատրաստի երկնային Սերմնացանի հոստերն ընդունելու, սրբապարծ:

ձգել էր իւր նորատի կնիւ մէջքին, իսկ կնիւն քրքշարով կպել էր իւր ամուսնուն, և երկուսն էլ երջանիկ էին: Կըտոր-կտոր ամպերի ետեկից լուսինը նստում էր նրանց և դէմը տրանսլուցեամբ խոժոռում:—Երեկ նախանձում էր նրանց բաղդին և նեղանում նայելով իւր տաղտկալի և անպէտք կուտութեանը: Անշարժ օդը յազեցած էր եռամսանի ու վայրենի կեռասնեղ բոյրով: Երկաթաձիւնը միւս կողմից լսում էր լորսմարդու ձայնը...:

—Ա՛խ, ինչքան լաւ է, Սաշա, ինչքան լաւ է, —ասում էր կնիւն:—Կարծես երազ լինի: Մի նայի՛ր, ինչքան գրաւիչ, ինչքան փաղաքուշ է թուում այդ անտառակը: Ինչքան գեղեցիկ են այս հեռազրական լուս, խոհուն սիւները: Դըրանք, Սաշա, կենդանութիւն են տալիս տեսարանին: Նրանք պատմում են, թէ այնտեղ, հեռուն կան մարդիկ... քաղաքակրթութիւն...: Միթէ քեզ հաճոյք չէ պատճառում, երբ քամին մեղմ կը պոկ ականջիդ հասցնում է եկող երկաթուղու գնացքի աղմուկը:

—Այո՛, բայց այս ինչ տաք ձեռքեր ունիս: Այդ նրանից է, որ դու յուզուում ես, Վարիա...: Այսօր ինչ են պատրաստած ընթերցի համար:

—Ստանապուր և վառեակ...: Վառեակ երկուսիս բաւական է: Բեռ համար քաղաքից դու ու գուրգէլ բերին:

Լուսինը, հէնց գիտեսնաւ բռնութիւնը քաշած, թաք կացած ամպերի ետեկը, Մարգարիտի երջանկութիւնը նրան յիշեցրեց իւր մենակութիւնը, իւր մենակ անկողինն անտառներին ու ձորերի քամակին: —Ա՛հ, գնացքը գալիս է, —ասաց Վա-

րդ, առաւել բարձր, հոգեւոր կենսական պարելու, այլ և կըմարդի նոյն իսկ քաղաքի լեզուն, որ մի շատ կարեւոր հանգամանք է՝ քարոզը խելացի, գրաւիչ ու շահեկան անելու նկատմամբ: Հին փիլիսոփաներից սմանք, ծովեզերքում կանգնած՝ իրենց ձայնն ալիքների շառաշման հետ խառնելով, աշխատում էին ուժգնութիւն տալ նրանց, որպէս զի հրապարակախօսութեան միջոցին ունկնդրների յետին շարքերին անգամ լսելի առնեն իրենց ձայնը: Եթէ նրանք ձայններն անգամ մարդկու պէտք էին զգում, ո՛րքան անելի մենք պէտք պիտի զգանք մեր մտքերը մարդկու յաճախակի ատենադրանքներով:

Անկասկած, քարոզը կամ առ հասարակ հոգեւոր պերճախօսութիւնը ժողովրդի հաւանութեան բուններն ու ծափերը վստակելու դիտաւորութեամբ չէ և չպէտք է լինի. հետեւապէս և քարոզիչը լուի նրա երեւակայութիւնը բոլորեցիւ ջանքեր չպէտք է անի, որ կարող է միայն բոլակական բաւականութիւն պատճառել. ինչպէս և ս. Ոսկերեանը, քարոզչի մասին խօսելով խրատում է. «Մի գերեցե՛ղ զինքն արտաքին գովաստից, և մի ընկճեցե՛ղ նոքօք դոգի իւր. այլ ուշ ունիցի յօրինել դրաբողութիւն իւր ի հաճոյս Աստուծոյ»: Քարոզը մի խորհուրդ է, որովհետեւ մէկի ձայնից կախուած է միւսի հոգին ու յաւիտենականութիւնը: Եւ քարոզչի համար ամենափառաւոր ծափը՝ ժողովրդի խղճն ապտակելով, նրա սիրտը զընթառն բազանցնելն է: Քարոզը մեզ երկնաքաղաքի անող մի վարդապետութիւն է. վարդապետութիւն, որ ժողովրդին մատչելի անելու համար՝ ինքը մեծ Վարդապետ պարզ ու անպաճաճ առականների պէտք էր զգում, և որ յաճախ առաքելներն անգամ, որոնց շուրջ լեռն էր պիտի զլորտարկուս արքայութեան Աստուծոյ», դժուարանում էին ըմբռնել: Ուստի մեզ համար, որ այս աշխարհի հրապոյններով ենք շլացած, որքան նա ստեղծ կրկնուի, այնքան անելի ընդունակ կանի մեր հոգեւոր անդամները: Աստուծոյ խօսքին կակուղ ու ապահով տեղ տալու:

Եկեղեցու բեմից լսուող կենդանի ու

բիւս:—Ինչքան գեղեցիկ է: Հեռուից երեք հրեղէն աշք երևաց: Կայարանի կառավարիչը դուրս եկաւ գնացքը դիմաւորելու: Երկաթուղու գլխաւոր վրայ տեղ-տեղ լուսաւոր նշանակներ երևացին:

—Գնացքը ճանապարհ ձգեց ու սուր զառնանք, —ասաց Սաշան ու յօրանջեց:—Սա ինչ հրաշալի կենսալ է մեր կենսանք, Վարիա, այնքան հրաշալի, որ հաւատալս չէ գալիս:

Սև գազանն առանց աղմուկի մօտեցաւ կայարանին ու կանգ առաւ: Վազմունքի կիսով չափ լուսաւորուած պատկանները երևցան քնեւած դէմքեր, փեղկոյններ, ուսեր...:

—Վա՛հ, վա՛հ:—լուսեց մի վազմունք:—Վարիան իւր ամուսնու հետ մեղ դիմաւորելու է կնիւ:

Երկու տղչիկներ վազմունք դուրս թրուան և կախ ընկան Վարիայի վրին: Նրանց ետեկից դուրս եկան մի գէթ, տարեց կին ու մի բարձրահասակ, լվար տղամարդ. նրա զմեք երկու կողմից թողած միւրեւն սպիտակ էր. նրանց ետեկից դուրս եկան երկու գիմնադիտներ՝ ճանապարհի կապոցներով բռնաւորուած, իսկ դրանց ետեկից էլ դատարակաւ հին, դատարակաւ հետեւից պատառ տատը:

—Ահա, ահա, եկանք, սիրելիս, —ասում էր երկաթաշատակ մարդը Սաշայի ձեռքը սեղմելով:—Երեկ անհամբեր բաւապետիւն կրկնեցի: Ո՛վ գիտէ բիծուող հայտնում էլ լինէր, որ չի գալիս: Գոլիա, Գոստիա, Նինա, Ֆիֆա... տղայք: Համբուրեցէք ձեռ հօրեղորը որդուն: Տնով տեղով, մանր ու խոշոր, ամենքս

կենդանաբար խօսքի պահանջը ժողովրդի հոգեւոր պէտքերից ամենապահանջը լինելով՝ ըստ իս, ժամանակ է որ բոլոր հայաշատ քաղաքներում, ինչպէս են՝ Քիֆիս, Բագու, Երևան, Ալեքսանդրապոլ և այլն, ամեն կերակրի քարոզչու սկիզբը դրուի մեզանում: Սակայն, ինչպէս ամեն բանում, այնպէս էլ այս գործում, անկասկած, կըստաւորի, որ Քիֆիսը տալ առաջին օրինակը: Դրա համար գործի սկզբում բաւական կրկնի, որ այդ պարբերական քարոզչներն առ այժմ սահմաններն միայն քաղաքի առաջ եկեղեցում: Եւ որովհետև ներկայ հանգամանքներում, երբ մենք պատրաստի մասնազետ քարոզչներ չունենք, մի քանա-նայ անձեռնհաս կրկնի միայնակ կատարել այդ պաշտօնը, ուստի լաւ կըլինի, որ մշտական քարոզչութեան պարտաւորութիւնը յանձն առնեն մի քանի քահանայ, որոնցից իւրաքանչիւրին ուշուշ հերթ գալով՝ բաւական ժամանակ կունենան պատրաստուելու համար:

Քիֆիսի կէս-հարիւրից անիւր քահանաները մէջ անշուշտ կըգտնուեն մի քանիսը, որոնք, չնայելով իրենց ունեցած ալ և այլ պարտաւորութիւններին՝ չեն զլանալ իրենց ժամանակի մի մասը յատկացնել այս ամենապետ պարտաւորութեանը: «Քարոզչութիւն բանին Աստուծոյ գեր ի վերայ է քան զամենայն պարտաւորութիւնս եպիսկոպոսայ և քահանայից» ասում է ս. Գրիգոր Աստուածաբանը: Նրդի հեղի: ակաւոր մի բարձրատեսան կրկնողական էլ ձայն է բարձրացնում. «Անհատական չէ մեզ համար, թէ ինչ է այն հովիւր, որ չի քարոզչութիւնը կրկնած չլինեն իրենց պաշտօնացի խօսեցած նիւթերը, և միւս կողմից՝ մի ամփոփ գաղափար կազմել տարուայ թերացրում ժողովրդին սեղանաւորած Աստուծո խօսքի մասին, շատ կարեւոր է, որ ամեն անգամ քարոզչին իւր բարոյգամ նիւթն արձանագրի՝ դրա համար կազմուած մի առանձին մատենանում:

Սկզբում, անտարակոյս, շատ բան չի պահանջուիլ քարոզչներից ոչ փայլուն պերճախօսութիւն և ոչ աստուածաբանական կամ գիտնական խորին հմտութիւն: Մեծ քայլ աքած կրկնեն նրանք, եթէ աշդոն «ուղիղ համառօտել զբանն

քեզ ենք եկել, մի երեք շորս օրով ծուռած նեղութիւն չեմ պատճառիլ: Խնդրեմ, առանց քաշուելու:

Այս տեսնելով ամուսինները սարսափահար եղան: Մինչ հօրեղայրը բարեւում էր ու համբուրում, Սաշայի առաջ հետեւալ պատկերացաւ:—Ինքն ու կնիւն իրենց երեք սննեակը, բարձրել, անկողինները տալիս են հիւրերին: Դուր, գուրգէլ, սառնապուրը մի ակնթարթութեամբ անհետանում են. տղերքը ծաղիկներն են պոկոտում, թանաքը թափում, կանչ ու ճիշ հանում, պառան ամբողջ օրը հիւանդութիւնը (սովորեւ եւ կրծքակրի տակ ցաւ) պատմում, և այն՝ թէ ինքն ի ծնէ բարոն Ֆոն Ֆինախի թագաւոր է...:

Եւ Սաշան արդէն առնուլութեամբ լըցուած նայում էր իւր կնիւն ու շընջում:

—Նրանք քեզ են հիւր եկել. գրող տեսնէր...:

—Այ, բեղ են եկել, —պատասխանում է կնիւնը նայեւս ատնութեամբ ու շալացած:—Բ՛ւր աղբալաններդ եմ, և ոչ իմ:

Եւ դէպի հիւրերը դառնալով հաճոյա-

կան ժպտում ասաց:

—Բարի եկաք, հաղար բարի:

Լուսինը դարձեալ ամպերի ետեկից դուրս եկաւ: Նա կարծես ժպտում էր. նրա ըէֆն էր դալիս, որ ազգականներ չունի: Իսկ Սաշան, որպէս զի հիւրերից ծածկ իւր զայրացած, յուսահատ դէմքը, շուտ եկաւ և ձայնին ուրախ, բարեբաւոր ձև տալով ասաց:

—Բարով եկաք, բարով եկաք, թանկապէն հիւրերս:

Ուստանիկ

ձեռնարկութեան» և քրիստոնէական փրկարար գաղափարները տարբերակելով ժողովրդի մէջ: Գլխաւորը գործի սկզբնաւորութիւնն է. իսկ առաջադիմութիւնն ապագայի գործն է: Մի փոքր սէր՝ դէպի գործը, մի փոքր շարժում՝ դէպի նպատակը, — և ինչ որ երեկ անիրազօր ծելի էր համարուում, այն այսօր կատարուած իրողութիւն կը դառնայ: Սէրն ու սովորութիւնն ամեն բարի ձեռնարկութեան յաջողութեամբ պատկերելու առհասարակեան է:

Համանունէլ քահ. Սաղարեան
Մասիս, 7 մարտի:

ՄԻ ՆՈՐ ՀԱՆՔԼՈՒԿ

Այսօր Վաղարշապատի եկեղեցում ձեռնադրութիւն կար. երկու սարկաւաղներ արեղայութեան կարգն անցան: Դրանցից մին, ճանաչողներէ ասածին նայած, ճեմարանի նախկին սաներից էր, Նիկողայոս Մելիք Թանգեան, որ ձեռնադրան աւարտելուց յետոյ ուսուցչութեամբ պարապած, յետոյ համալսարանում ազատ ունկնդիր էլ էր: Նախկին Վաղարշապատի ճեմարանի համապատասխանութեան, ասեմը, որ ինքը մի առանձին անուն կամ պակասութիւն ցոյց չի տուել իւր մասնաւոր կենսաբան: Գործը երկրորդին:

Այս անձն սկզբում Վահանիկ, իբր ծառայ վեհաբանականներին, ֆայտոնի «կողմ» վրայ նստած գնացել եկել է երևան, երբ աֆանդիները թեր ընկած վանքի քառածի կառքով հանել են տեղ գնայ: Յետոյ՝ տիրացու Վահանիկ ս. տաճարի աւելածուի պաշտօնով և արդէն, տեղական սովորութեան համաձայն, վերադառնալով է պատել. յետոյ մոմավաճառ ու զանազան ու լապտերները կառավարել, յետոյ սարկաւաղներին հետ քշող բռնի, սեղան բարձրացել և կամայ կամայ սարկաւաղութեան կարգը մտել. իսկ այսօր վարդապետ է ձեռնադրուում:

Ինչ որ ժամանակի պահանջ է, հայ ժողովրդի համար հրատապ խնդիր, արամազօրէն հակառակ է գնում հոգեւոր վարչութիւնը: Եթէ յետ ընկած գի. դերի համար կըրթուած, կոչման արժանի քահանայ է պահանջուում միջոցներ են առաջարկուում հոգեւորականութեան կըրթական և բարոյական մակերևոյթը բարձրացնելու, որչափ հակառակ կան իրենի վահանիկներին վարդապետական աստիճանի բարձրացնել: Գան սովորութեան և անկեղծ քահանայական կարգի պաշտպաններ, որոնց գլխաւոր փաստն այն է, թէ անհնար է այժմուսը հանգամանքներում քահանաների լիճակը բարձրել: միթէ դրանք նոյնը կարող են ասել և կուսակցութեան հոգեւորականներին համար, քանի որ այդպիսիներն ոչ մի առաքելութիւնն այս դէպքում չի կարող լիշու ունենալ: Ուրեմն ինչպէս բացատրենք հոգեւոր վարչութեան թոյլ տուած այդ վարժմանը, որով վարդապետ է ձեռնադրուում մի մարդ, որ ոչ կանոնաւոր կըրթութիւն ունի, ոչ համապատասխան պատրաստութիւն, ոչ էլ խելք, որ վարկ բարձրացնէ: Էդուց այդ սղեւոր պիտի ուղարկեն մեր գլխին գործակալ, յաջորդ, առաջնորդ, վահանայ: Այդ դա ինչ պիտի կարենայ անել: Երբ մենք այնպիսի չըլնում ենք ապրում, երբ հաստատութիւն չունենանք, դէպի եկեղեցին ուսուցիչութիւն, կըրթական կենսաբանաւորութիւն է տիրում, փոխանակ կըրթում, հաստատուն համոզման տէր, բարոյապէս բարձր մարդիկ փնտռելու, ընտրելու և այնպէս ձեռնադրելու, տալիս են վահանիկներին նման մարդիկ: Դուր որ տեղակալ էր, սինոդի նախահամ, ուրեմն վեհափառից յետոյ ամեն ինչ բարձր դիրքն ու ձայնն ունէր և ուստի այդպէս մէջ այնպէս էր վարում, եւ ուստի վրայ յոյս դնենք, ուսով սպասենք եկեղեցու այս կարեւոր հարցի համար մտածող կամ խորհող անձն:

Ասում են, իբր թէ յատուկ վահանայութեան համար է ձեռնադրուում Վահանիկը: Վեհափառը, որ այնքան ցանկութիւն ունի վանքերը վերականգնելու, կըցանկան միթէ, որ ապիկար մարդիկ գնային և առանց այն էլ կիսաւեր վանքերը քանդէին: Ի՞նչ պիտի անեն այդպիսիները վանքերում. ամենայնովին պէտք է պիտի շահագործեն իրենց օգտին: Ուր են մեր վանքերի հարստութիւնը, հողերը. կամ չըլնալով արդեն խել են, կամ կողոպտուել նոյն իսկ պահապանների ձեռքով: վերջապէս ինչ երաշխաւորութիւն, որ մի երկու տարի վանք մնալուց յետոյ, իբր էլ միանշան միաբան՝ նոր վարդապետը չգայ վանք, «հիւանդութիւն» պատճառ չընել և տեղեկ, հաց, պատրաստի կերակուր և 300 ռուբլի էլ առամնաւարձ չստանայ: Եթէ մենք՝ կողմնակի դէտողներ այս բաները տեսնուում, ցաւում, վշտանում ենք, դուր, հոգեւոր գործերի վարչները, ինչպէս թոյլ էք տալիս, որ այս հին ցան անվերջ շարունակուի և ինքներդ առաջատու պարզած կատարելապէս հակառակ նաւէք ժամանակի պահանջներին:

Այս մի հանելուկ է, և դժբաղդաբար մեր ու էլ միանշան շատ հարուստ է այս կարգի հանելուկներով:

Ձեռնադրութիւնից յետոյ Նիկողայոսը դարձաւ Ներսէս, իսկ Վահանը՝ Խորէն (հետաքրքրական է, որ Խորէն է աշխատեց առնուել):

Ժամատր

Վաղարշապատ, 19 մարտի

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՏԻ 15 մարտի.— Զարուհակ լուսնում ենք, որ այս ինչ քաղաքի հայ քահանաներն ուղում են ուսման նշանակել, թէ այս ինչ եկեղեցու երէցներն այս ինչ գեղծումներն է գործել: Մեր տաք գլխակի պարոններն էլ ոգևորում են և ուղում են, որ պարոնն ու կարգի բերուն մեր եկեղեցական գործերն էլ, բայց խօսքը երէք չի իրականանում, որովհետև սղնախնոց քնաբանն է օգտարկ խօսքով գնալ Մոսկովա: Որպէս զի գործը պարզած լինեմ, մի փոքր լուսաբանութիւն է հարկաւոր: Անցեալ տարի Սղնախում հարայ-հրոց բարձրացաւ գանձանակը վերացնելու համար, սակայն մեր գործակալը համաձայնութեամբ գանձանակից հրաժարուել, եթէ տարեկան իրեն 200 ռուբլի կորոշեն: Երէցփոխ թիւի պ. Մ. Մովսիսեան 70 ռուբլի առաջարկեց, ուստի և գործը գլուխ չեկաւ, մինչդեռ իրաքանչիւր քահանայ երբեք գանձանակից տարեկան 70 ռուբլի չի կարող ստանալ: մինչդեռ մի լրագրում տպուած էր, իբր թէ գործակալն ամենաբարձր գումարի նոյն իսկ համաձայն է, եթէ միայն այդ բանին վերջ դրուի:

Ասում են, թէ մեր երէցփոխներէց հայի չէ պահանջում: Օրինակ, ս. Գեորգ եկեղեցու երէցփոխութիւնը կարծէք թէ ցմահ կապուած է պ. Գրիգոր Տէր. Մատթէոսեանին, որ երկար տարիներ շարունակ վարում է այդ արդիւնաւոր պաշտօնը, բայց ոչ հաշիւ պահանջող կայ և ոչ էլ նոր ընտրութիւն է նշանակում, որ իմանանք, թէ ինչ ունի եկեղեցին և կամ ինչ է ունեցել: Եկեղեցու գանգից մէկ էլ անա քանի ժամանակ է, որ կտրուած է, գանգահարութիւնն առաջ է ընթանում անկանոն, բայց հոգս անող չկայ:

Հայոց նախկին ծխական ուսումնարանի շինութիւնը երեքի վրայ է թողնուած, նայող չկայ. և ահա շուտով հողի հետ կը հաւասարուի: Այդ շինութեան մասին վէճ կայ. փաստերով յայտնի է, որ դա շինուել է 1848 թ. ուստարներին համար և ուսումնարանը բացուել է 1860 թ. ունի:

Եկեղեցու պարտէզը թողնուած է անմըշակ, ահա քանի տարի է, որ չեն չին:

Նում, իսկ այս տարի մինչև անգամ խաղողի որթերը մնացել են առանց յօտելու:

Մեծ պատ է, ապաշխարութեան օրիքն են, բայց քարոզատուած քանի չկայ, ոչ ասող կայ և ոչ լսող: Եւ ուս համար ասեն, քանի որ ժողովուրդը եկեղեցի, չի յաճախում: Եթէ զնում են եկեղեցի այդ էլ օրհաշիւ մտած ծերունիներն են և կանայք: Ոմանք առաջ այդ բանը կանոնաւոր երգեցողութեան պակասութեան էին վերագրում, այժմ թէպէտ ինն ամիս է, որ այստեղ քառաձայն խումբ կայ, սակայն նոյն անտարբերութիւնն է տիրում: Պահանջները քարոզի համար ժամանակ չունեն, թէպէտ դրա համար պատրաստութիւն էլ չունեն, բայց այսօրուայ թոյլ քաղաքի վրայ լալ կարող է փոխուել, եթէ միայն կամի և աշխատանք լինի:

Սղնախից հայի հայերէն չըլնէ և երբէք չի էլ ուղղում սովորել, որովհետև հայերէն ընդունուած չէ. ինչ վերաբերում է օրիորդներին, նրանք թէ խօսում են և թէ շարունակ կարգում: Գրագրաբան առաւած բանն այստեղ գոյութիւն չունի. հայերէն թերթիկը այստեղ չեն ստացում: Ամենից շատ բաժանորդ ունի այստեղ «Արարատ»-ը (քահանաներն են ըստախում), «Նոր-Դարը» 2, «Արարիկ» 8 արգա՞ւ 1, «Թատրոն»-ը 1. ուրեմն թող ընթերցողը դատէ, թէ ինչ երեսի թաղաք է Սղնախը:

Այսպէս ուրեմն, ամենայն ինչ կատարել է, և մնացել է քահանաներին ուսման նշանակելը, որ երկի շուտով կըրթուի, բայց գիտէք որտեղ, մեր միկի-տանխաններում:

Այս բանը մեզ յիշեցնում է Կ. Պոլսի թաղականները, որոնք հաւաքում են, գաղտնի, վիճում և վերջը դուրս գնալով դառնում են միմեանց և ասում. «Կուլմոս Էֆէնդէ, չիտակ ըսեմ. աս իրիկունս բան մը չհասկցայ. եկուր գալ անգամ ժողովները, գործին ընթացք մը տանք»: Եւ այսպէս գլխով պտոյտ է անում, և գործը միշտ թողնում է գալ անգամին, որ երբէք չի կարող վերջ ունենալ:

Հայկ Տէր. Աստուածատրեան

ԲԱՆԱԿԱՎԱՆ

ԹԻԻՐԵԼԻ

Կ. Պոլսից «Berl. Tag.»-ին հեռագրում են, որ Մակեդոնիայի գործերն աւելի ու աւելի բարդում ու խճճում են: Աստրիական և ուսական զեպպանագրաւոր Մանչիւրիան: 2ինական ուսական ֆորմատորներին կարծիքով, փոխաբայ Օուսկունս այժմ արքունիքին խորհուրդ է տալիս շտաբաբեր պայմանագիրը նոյն իսկ փոփոխուած ձևով, որովհետև ստորագրելը հաւասարագոր կըլինի 2ինաստանի բաժանմանս:

ԻՏԱԼԻԱ

«Times»-ի Պարիզի թղթակցի ասելով, հիշեք որ յայտնի եղաւ, թէ իտալական նաւատորմը գնում է Տուլոն ողջունելու ֆրանսիական հաղարկապետութեան նախագահին, եռապետական դաշնակցութեան հակառակորդներին երկաւայութիւնն ինչպէս ֆրանսիայում, այնպէս և իտալիայում սկսեց գործել խոսնակն ուսով: Սկսել էին համոզուած խօսել այն մասին, թէ եռապետական դաշնակցութիւնը չի յորդգուիլ և թէ իտալական արդէն պատրաստ է անգամ դառնալ ֆրանս ուսական դաշնակցութեան և այսպիսով եւրոպան պիտի նախապետատուի ընդունելու մի նոր եռապետական դաշնակցութիւն: Իտալիայում, որտեղ հին եռապետական դաշնակցութիւնն ամենակատարի ըննադատութեան առաջն է եղել միշտ, այս պատճառով գրեթէ ընդհանուր համակրանք է դուրս: Սակայն, «Times»-ի թղթակցի կարծիքով, խօսել իտալիայի եռապետական դաշնակցութիւնը անշատուելու մասին դեռ եւ վաղ է: Գրաֆ

գումարուի այս ամիս, կարող է բաւական դժուարութիւններ յարուցանել կառավարութեան համար: Սաղնիկում մակեդոնական դաւադիրները դէմ թուրք դատարանների արձակած դատախազը խլրտման առիթ է տալիս Բուլղարիայում:

ԶԻՆԱՍՏԱՆ

Մանչիւրիայի վերաբերմամբ կայացած ուսումնական համաձայնութիւնն ամենից աւելի յուզում է, հարկաւ, անգլիական մամուլին: Մի քանի լրագրներ խորհուրդ են տալիս, որ Անգլիան Մանչիւրիայում Ռուսիային առանձին իրաւունքներ տրուելուն ի պատասխան, իւր բացառիկ տիրապետութիւնը հաստատէ Ենանէում, հրաժարուելով իւրաքանչիւր «նրբի» նախկին սկզբունքից: Որովհետև Անգլիան ու Ճափոնիան չեն կարող, առանց միւս պետութիւնների օգնութեան, Մանչիւրիան վերադարձնել տալ 2ինաստանին, — ասում են անգլիական թերթերը, — ապա պարզ է, որ սկիզբ է դրուած 2ինաստանի բաժանման, և Անգլիան այժմ պիտի հոգայ, որ ոչ մի պետութիւն չհաստատուի Ենանէում. նմանապէս Ճափոնիան այդտեղ չպիտի թոյլ տայ ոչ մի պետութեան միջամտութիւնը: Անգլիական լրագրները յոյս ունին, որ Գերմանիան այս կողմից նոյնպիսի օգնութիւն ցոյց տուեց Անգլիան Գերմանիային, երբ վերջինս կամեցաւ հաստատուել Զանթուիցում:

«Standard»-ի թղթակցը Զանդայից հաղորդում է. «Ուսմանը կուսակցութեան սպասելի անդամներէց ուսման Տոկիոյի շինական զեպպանից մի հեռագիր ստացան, որով հաղորդում է, թէ Սինանֆույում գտնուած կայսերական արքունիքն այժմ վստահուած է համարում դրութիւնը, որովհետև ժողովուրդը բողոքում է Մանչիւրիայի վերաբերմամբ կնքուելիք ուսումնական պայմանագրի դէմ, և Տոկիոյի, Լոնդոնի ու Ռաշիգատնի շինաց դիւանագիտական ներկայացուցիչներին յանձնարարել է Ճափոնիային, Անգլիային և Միացեալ Նահանգներին խնդրելու, որ նրանք օգնեն 2ինաստանին առաջագահանքներն դիմադրելու համար: Միւս կողմից, ասում են, որ Լի Նուզ 2անգը հեռագրել է Տոկիոյի շինաց զեպպանին, թէ Ռուսիան սիրալիկ կերպով խոստանում է շուտով հեռանալու Մանչիւրիայից, եթէ պայմանագիրն ստորագրուի, հակառակ դէպքում սպառնում է մշտապէս գրաւելու Մանչիւրիան: 2ինական ուսական ֆորմատորներին կարծիքով, փոխաբայ Օուսկունս այժմ արքունիքին խորհուրդ է տալիս շտաբաբեր պայմանագիրը նոյն իսկ փոփոխուած ձևով, որովհետև ստորագրելը հաւասարագոր կըլինի 2ինաստանի բաժանմանս:

ԻՏԱԼԻԱ

«Times»-ի Պարիզի թղթակցի ասելով, հիշեք որ յայտնի եղաւ, թէ իտալական նաւատորմը գնում է Տուլոն ողջունելու ֆրանսիական հաղարկապետութեան նախագահին, եռապետական դաշնակցութեան հակառակորդներին երկաւայութիւնն ինչպէս ֆրանսիայում, այնպէս և իտալիայում սկսեց գործել խոսնակն ուսով: Սկսել էին համոզուած խօսել այն մասին, թէ եռապետական դաշնակցութիւնը չի յորդգուիլ և թէ իտալական արդէն պատրաստ է անգամ դառնալ ֆրանս ուսական դաշնակցութեան և այսպիսով եւրոպան պիտի նախապետատուի ընդունելու մի նոր եռապետական դաշնակցութիւն: Իտալիայում, որտեղ հին եռապետական դաշնակցութիւնն ամենակատարի ըննադատութեան առաջն է եղել միշտ, այս պատճառով գրեթէ ընդհանուր համակրանք է դուրս: Սակայն, «Times»-ի թղթակցի կարծիքով, խօսել իտալիայի եռապետական դաշնակցութիւնը անշատուելու մասին դեռ եւ վաղ է: Գրաֆ

Բիւլղոյը կատարելապէս իրաւացի էր, որ վերջերս ռալիստագում պնդում էր, թէ եռապետական դաշնակցութիւնն այժմ աւելի ամուր է, քան երբեկէ: Անհրաժեշտ է, որ Գերմանիան աղաւ ճանապարհ ունենայ դէպի Միջերկրական ծովը. այդ ճանապարհն անցնում է Իտալիայով, ուստի Գերմանիան ամեն ջանք գործ կըդնի, որ Իտալիան իւր դաշնակցը մնայ:

ՀՅՈՒՄՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մարտի 19-ին Գետերըրը հասաւ մի արտակարգ զեպպանութիւն Ռուսաց Արքունիքին յայտարարելու համար Էդուարդ VII Թագաւորի Մեծ Բրիտանիայի զահաւորանալը: Դեպպանութեան անդամներն են հերցոգ Էրերկորն, գեներալ Արչիբալդ Դուրան, գեներալ Գրիտոր, կապիտան մարքիզ Զամիլտոն և ժողովուրդ:

— Մարտի 19-ի առաւօտեան Կ. Պոլսում երկընչաբար եղաւ, որը տեղի մի քանի վայրկեան: Դոյմաբաշիւում կուրբան-բայրամի առթիւ այդ միջոցին ձեռք համբուրելու արարողութիւնն էր կատարուում. արարողութիւնն ընդհատուեց, բայց սուլթանն արագապէս ժողովից իրեն և հրամայեց շարունակել, բայց և այնպէս շատերը դուրս եկան տաճարից:

— Բուլղարական զինուորական միւնիստրը մի հրամանով իսկական ծառայութեան մէջ գտնուած սպաներին արգելում է միանալ մակեդոնական կոմիտետի հետ, սպառնալով որ հակառակ դէպքում կըրթուեն ռոմիկից և կարճապէս ծառայութիւնից: մի քանի սպաներ, որոնք, այնուամենայնիւ, միացել էին կոմիտետի հետ, արդէն արձակուած են. քաղաքայական իշխանութիւնը մտադիր է նոյնպիսի արգելում հրատարակել քաղաքայական պաշտօնեաների վերաբերմամբ:

— Լոնդոնից հեռագրում են, որ Սոլսբըրի առողջանում է:

— Մակեդոնական կոնգրեսի յետաձգման դէմ գաւառական կոմիտետի տուած բողոքը պատճառով կոնգրեսը կը գումարուի մարտի 22-ին:

ԹԵՐԵԼԻ ԴԵ Մ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Նոր-Դար» ի 42-րդ համարում զետեղուած է խմբագրութեանը Ալեքսանդրապոլից ուղարկած մի նամակ «Ժամանակ» ստորագրութեամբ: Անեղոր չեմ համարում ուղղել նամակագրի մի քանի սխալները:

Նամակագրի յիշած եկեղեցու միաբաններէց մին նուազատ է. Եկեղեցին (ս. Նշան) ունի ընդամենը 208 տուն ծով, բաժանուած երկու քահանայի վրայ, որոնք և տարին տասներկու ամիս տանջում են զուրկ ժամատուներէց և ծխականներէց: Մատնացողը արուած երեք քահանաներէց մինն արդէն անցեալ տարուանից թեմակալ առաջնորդից հաստատուած է իւր ս. Փրկիչ եկեղեցու քահանայ, երկրորդը՝ անմուկ լինելով՝ վեհափառ Հայրապետի կարգադրութեամբ խորանապահ է ս. Աստուածածնի խորանում, իսկ երրորդ անծուխ քահանան, վերջերս կայացած քահանայական ժողովի վճռով, մնաց քաղաքում: Այս այս է ձեռնարկութիւնը:

Յիշեալ նամակում կայ և մի այսպիսի պարբերութիւն. «Մատթէոս վարդապետը ս. Աստուածածնի և ս. Փրկիչ քահանաներէց վրէժ լուծեց: Ամեն մարդ ազատ է սիրուն ուղած բանն ասել, բայց պէտք է խօսքը արհուլելու ուսման: Ասենք թէ ժամատուներն նամակագրիկ մարդիկ բառացի կըրպով ընդունեցին. բայց խելքը գլխին մարդը կըրպով ընդունեցին:

Ասացեք խնդրեմ, ինչ են արել յիշեալ եկեղեցու քահանաները, որպէս զի դե-

